

Asụsụ Igbo: Enyo Ngosiputa Ndụ na Njirimara Ndị Igbo

Patrick Ik. Umezi, PhD

Ngalaba Amụmamụ Igbo, Afrịka na Nzikọtaozi,
Mahadum Nnamdi Azikiwe, Oka, Najjiria
pi.umezi@unizik.edu.ng

Ụmịedemede

Nchọcha a bụ maka asụsụ Igbo: enyo ngosiputa ndụ na njirimara ndị Igbo. Ihe nwanchọcha bu n'obi bụ igosiputa etu asụsụ Igbo si egosiputa ndụ na njirimara ndị Igbo. Ihe kpalitere nwanchọcha ime nchọcha a bụ na otutu ụmụafọ Igbo ejizighi asụsụ Igbo kporo ihe. O bụ maka nke a ka nwanchọcha ji chọ ime nchọcha a iji gosiputa na o bụ n'asụsụ Igbo ka ndụ na njirimara ndị Igbo gbadoro ụkwu. Ya bụ na e wepu asụsụ Igbo, a mara na ndụ ndị Igbo enweghi isi. A bịa n'omenala Igbo, tupu ụfọdụ emume adị ire, a ga-ejiriri asụsụ Igbo mee ha, dị ka emume oji na emume ndị ozo. Ya bụ na echiche ndị Igbo na-agbado ụkwu n'asụsụ Igbo. Mgbe e mechara nchọcha a, a chọputara ụzọ dị iche iche asụsụ Igbo si eziputa ndụ na njirimara ndị Igbo. A chọputakwara na e nwegasiri ihe ndị bụ ihe mkpobi ụkwu nye uto na mgbasaa asụsụ Igbo. E lebakwara anya n'ihe ndị e merela iji kwalite onodu asụsụ Igbo n'ala Igbo na n'ebe ndị ozo dị iche iche na senturi nke iri abuo na otu. Ihe ozokwa a chọputara bụ ihe ndị a ga-eme iji kwalite onodu asụsụ Igbo n'ogo dị elu. E bu n'uche na mputara nchọcha a ga-eweta mgbanwe n'echiche ụmụafọ Igbo gbasara asụsụ Igbo, ma mee ka ndị Igbo hụ asụsụ ha n'anya ma na-asukwa ya n'ebe niile. Ya bụ na ndị Igbo kwesiri ikuli kwalite, chekwaa ma na-asukwa asụsụ Igbo; maka na asụsụ bụ ndụ na njirimara mba.

Abstract (English Version)

This paper is about Igbo language as a reflection of Igbo life and identity. Having observed the high rate of decline in the use of Igbo language among the people of Igbo origin, the researcher was motivated to research and bring to light how the Igbo language stands as the mirror that reflects the life and identity of the Igbo people. As such, to lose Igbo language amounts to loss of the life and identity of Igbo race. In Igbo land, the validity of some cultural ceremonies lies in the ceremony being conducted in Igbo language. Example is the ceremony of kola nut. At the end, the research proved that Igbo language is the mirror that reflects the Igbo life and identity of Igbo people in different ways. It also shows different factors militating against the progress of Igbo language. Furthermore, there was a look at the efforts made in twenty-first century to promote Igbo language in Igbo land and beyond. Finally, the research suggested ways to promote the Igbo language to a higher level. By and large, the Igbo people should guide, promote and protect Igbo language because extinction of the language means the extinction of Igbo identity.

Ndubanye

Ndụ na njirimara bụ ihe na-agako onu iji gosiputa etu otu ihe maobu nke ozo di. Ndụ na-egosi obibi, ebe njirimara na-egosi ihe nhubaama ngosiputa. Ya bụ na njirimara na-agbado ụkwu na ndụ iji ruo oru ya nke oma.

A bịa n'ebe ndị Igbo nọ, mgbe a na-ekwu maka ndụ, ihe a na-ebu n'obi bụ omenaala na usoro obibi ndụ ndị Igbo. O bụ nke a na-egosiputa onodu mba obula no. O bụ ihe nburunuche nke ga-abu e wepu ya a mara na mba ahụ adighikwa. N'aka nke ozo, njirimara bụ ihenburunuche di iche iche na-egosiputa omenaala na usoro obibi ndu ndi Igbo. Nke a na-aputa ihe site n'ejiji, erimeri, ewumewu ulo wdg.

Ka o si di, asusu Igbo bu ebe ndi Igbo si egosiputa ihe ndi a n'uzo puru iche. Ihe nke a putara bu na ndi Igbo na-eche echiche site n'asusu Igbo. Nghota ha na-aputakwuazi ihe site n'asusu ha. Iji maa atu, a bia n'emume ufodu n'omenala Igbo, tupu emume ahụ adị ire, a ga-emeriri ya n'asusu Igbo. Emume oji so n'otu emume ndi Igbo ga-ejiriri asusu Igbo mee. O bụ nke a mere ndi Igbo ji asi na oji anaghi anu asusu Bekee.

Ka o sila di, o bu ihe na-agba anya mmiri na site na senturi nke iri abuo na otu, ufo du umuafu Igbo ejizighi asusu Igbo kporo ihe. Ufo du n'ime ha ka o na-eme ihere isu asusu Igbo. Ufo du amaghi asu asusu Igbo. Ebe o di etu a, o gosiri na onuogugu ndi na-asu asusu Igbo na-epelata mpe. Nke a putara na asusu Igbo ji nwayo na-anyu ka oku a wuru mmiri.

Nchoputa e mere gosiri na n'agbanyeghi nchocha niile ndi mmadu merela n'ihe ndi gbasara asusu na omenaala Igbo, o nwebeghi nchocha e merela iji gosiputa asusu Igbo di ka enyo ngosiputa ndu na njirimara ndi Igbo kpomkwem. O bu maka nke a ka nwanchocha ji kpebie ime nchocha a iji gosi mkpa asusu Igbo di n'ebe ndi Igbo no di ka enyo na-eziputa ndu na jirimaia ndi Igbo.

Nchocha a ga-eleba anya n'uzo di iche iche asusu Igbo si eziputa ndu na njirimara ndi Igbo, ihe ndi nabute mkpobiukwu nye uto na mgbasara asusu Igbo; ihe ndi mmadu merela n'oge gara aga na senturi nke iri abuo na otu iji kwado oganihu asusu Igbo, na ihe ndi di mkpa ka e mee iji kwalite onodu asusu Igbo.

E bu n'uche na mputara nchocha a ga-agbanwo echiche na nghota ufo du umuafu Igbo iji mee ka ha hu asusu Igbo n'anya ma na-asukwa ya di ka asusu na-eziputa ndu na njirimara ndi Igbo.

Ntuleghari Agumagu

Ntuleghari agumagu a ga-agbado ukwu n'okpurukpu ihe abuo ndi a: Nkwa okpurukpu okwu di n'isiokwu na nchocha e Merela n'ihe yitere Isiokwu.

Nkwa Okpurukpu Okwu di n'Isiokwu

N'ebe a ka a ga-eleba anya ma kwaa okpurukpu okwu ndi di na nchocha a. Okpurukpu okwu ndi a ga-eleba anya bu ndi a: Asusu, Asusu Igbo, njirimara na ndi Igbo.

Asusu

Ndi odee di iche iche kwara asusu site na nsirihu di iche iche. Ufo du n'ime ha bu ndi a: Emenanjo (1991) kwara asusu di ka usoro mmadu si eji okwu onu nwere mputara eziputa ebumnoobi ya. Na nkwa a, Emenanjo na-ahuta asusu di ka ihe a na-asu asu. Na nkwa ya, a bia n'akuko ala gbasara mmadu, odide asusu bu ihe bjara ohuru.

N'otu aka ahụ, Robins (1985) kwara asusu di ka akara nzikorita ozi nke gbakwasara ukwu na nkwekorita nke ndi mmadu; o nwere ike igbanwo ma webata ihe ufo du site n'etu onodu si agbanwo n'ebe ndi na-asu asusu ahụ no. Nkwa Robins na-ahuta asusu di ka uda di iche iche bjakotara onu iji mebe mkpuru okwu, nkeji okwu nakwa ahirikwu.

Hall (1969) si na asusu bu ewumewu nke ndi mmadu na-esi na ya ezikorita onwe ha ozi site n'akara nke ohaneze nabatara na-eziputa uda di iche iche ndi nwe ya maara ma jirikwa ya na-eme ihe mgbe obula. Nkwa ya na-egosi na asusu bu okwu nke si na mbjakota onu nke akara di iche iche nwere uda na nghota di iche iche n'etiti ndi nwe asusu ahụ.

Umezi na Ibeh (2020) kwara asusu di ka usoro mkparita uka na nzikorita ozi nke mba di iche iche nabatara ma na-agbaso ya na mmekorita mmadu na ibe ya.

Nkwa niile e nyere asusu n'ebe a digasi mma maka nchocha a na-abagide. Ka o sila di, odee na-akwa asusu di ka asuruasu na ederede nke ohaneze nabatara iji nye ihe obula echiche.

Asusu Igbo

Umezi (2022) si na asusu Igbo bu asusu 'kwa' nke ndi Igbo na-asu di ka asusu ire nne ha. Nkwa ya na-egosi na asusu Igbo so n'otu asusu nke Naija Kongo, nke a na-asu na mpaghara owuwa anyanwu nke mgbada uguwu Naijiria.

Eme na Nkamigbo (2009) kowara asusu Igbo di ka asusu ndi Igbo na-asu. Ha gara n'ihu kowaputa na ihe e ji akpo ndi Igbo ndi Igbo bu maka na asusu ha bu asusu Igbo. Nkwa ha na-ekwu na o bu asusu ka e ji ama agburu obula. Ihe o putara bu na agburu obula tufuru asusu ha, mara na agburu ahụ anwuola.

Njirimara

Cheek (1989) kowara njirimara di ka ihe na-akowa ihe onye maobu ihe bu. Nkwa Check na-ahuta njirimara di ka ihe na-egosiputa ma na-akowa ihe nhubaama ihe obula maobu onye obula nwere.

Burke (2020) n'aka nke ya si na njirimara bu oyo echiche na-akowa ihe onye bu site n'oru o na-aru (di ka nne, nna, onye oru ugbo wdg.) maobu site n'otu o no na ya (di ka onye otu Kristi, onye alakuba, nze, ozo wdg.), maobu onye kwuroro onwe ya (di ka onye ezigbo omume, onye ajo omume, onye ohi, onye ama, wdg). Nkwa Burke na-ahuta njirimara di ka ihe na-akowa mmadu n'okwa di iche iche.

Di ka o si metuta nchocha a, nwanchocha na-akowa njirimara di ka akara putara ihe ma doo anya na-egosi ihe ndi mmadu maara.

Ndi Igbo

Udechukwu (2021) si na ndi Igbo bu otu n'ime agburu ato kacha puta ihe na Naijiria bu ndi e ji asusu Igbo mara. N'iga n'ihu, o si na 'Igbo' na-egosi uzọ ihe ato:

- 1. E ji ya akowaputa ebe obibi ha.*
- 2. E ji ya akowaputa ndi ahụ na-asu Igbo di ka asusu ha.*
- 3. E jikwa ya eziputa asusu Igbo na onwe ya.*

Nwadike (2002) kowara ihe bu ndi Igbo na ihe bu asusu Igbo. O si na Igbo na-egosi ndi ndi Igbo muru, nke abuo, o na-egosi oke ala ndi Igbo; nke ato bu na o na-egosi asusu ndi Igbo na-asu. Site na nkwa ya, o putara na onye bu onye Igbo bu onye onye Igbo muru, n'agbanyeghi n'ebe o noro muo ya. Ala Igbo putara okere ala ndi Igbo nwe ma biri na ya; ebe asusu Igbo bu asusu ndi Igbo na-asu .

Nwokoye (2023) si na ndi Igbo bu otu n'ime agburu e nwere na Naijiria; ha na-asu asusu Igbo ma biri na mpaghara owuwa anyanwu nke ala Naijiria. Nkwa Nwokoye gosiri na asusu Igbo so n'otu ihe e ji mara ndi Igbo.

Di ka o si metuta nchocha a, nwanchocha na-akowa ndi Igbo di ka ndi bi n'owuwa anyanwu nke mgbadaugwu Naijiria; asusu ha bu Igbo. Nkwa ya gbadoro ukwu n'oke ala ndi Igbo, nke mere ka ha di iche n'agburu ndi ozo di na Naijiria.

Nchocha E Merela n'Ihe Yitere Isiokwu

N'ebe a ka a ga-eleba anya na nchocha ndi mmadu di iche iche megoro n'oge gara aga n'ihe ndi metutara isiokwu a na-edede maka ya.

Alamu na Ugwuoke (2000), na nchocha ha mere maka omumu na mgbasa asusu ndi di na Naijiria, choputara ma kowaputa na asusu bu ihe di ndu na-eku ume. Uto na-ahuike asusu obula gbadoro ukwu n'etu ndi nwe asusu ahụ si asu ya n'ebe di iche iche. Asusu ndi nwe ya anaghi asu ga-anwu oge eteghi aka. Ha na-akowakwa na asusu obula na-egosiputa usoro obibi ndu na njirimara ndi nwe asusu ahụ kari asusu si mba ozo wee bja.

Nchocha Alamu na Ugwuoke na-akowa na etu asusu si diri ndu na-eto eto, etu ahụ kwa ka asusu si eziputa omenaala na njirimara mba nwe asusu ahụ. Ya bu na o bu asusu mba obula ga-aka ziputa usoro obibi ndu ndi mba ahụ kari asusu si mba ozo we bata. Nchocha ha nyere aka n'ighota uru asusu Igbo bara n'igosiputa ndu na njirimara ndi Igbo. Ya na nchocha yitere maka na ha abuo na-ekwu maka uto na mbawanye asusu Naijiria. Ha abuo diwaga iche n'ihu na Alamu na Ugwuoke na-enyocha uzọ a gae si muo ma bawanye asusu agburu di iche iche na Naijiria, ebe nchocha a bu igosi asusu Igbo di ka enyo na-egosiputa ndu na njirimara ndi Igbo.

N'iga n'ihu, Emenanjo (1998) n'aka nke ya mere nchocha maka nsogbu nwere ike idakwasa asusu di iche iche. O choputara na-asusu bu ihe na-eziputa ma na-echekwawa omenaala na njirimara mba di iche iche. Ya bu na o di mkpa ka a na-amu asusu obula ma na-asukwa ya; maka na a hapu isu asusu obula,

asụsụ ahụ ga-anwụ. Nchọcha Emenanjo dị mkpa nke ukwu maka na o mere ka a mata na mba ọbụla anaghị asụ asụsụ ha na-etinye asụsụ ahụ na nsogbu.

Omego (2005) Site na nchọcha o mere banyere uto n'oganihu n'asụsụ ndị dị na Naijiria, ọ chọputara na asụsụ abụghị naanị maka igbasa ozi na izikọrịta ozi; ọ bụkwuazi ihe e ji echekwawa omenaala na njirimara mba dị iche iche. Ọ gara n'ihu kwuo na ọ buru na a gbaghi mbo chekwaa ma gbasaa asụsụ agburu di iche iche di na Naijiria, oge na-abia mgbe agburu ndi ahụ ga-efu ma ọ buru na asụsụ ha efuo. Nchoputa Omego na-egosi mkpa ọ di ka e chekwaa asụsụ di iche iche tinyere asụsụ Igbo site n'idi na-asu asụsụ ndi ahụ mgbe niile nakwa idi na-akuzi ha n'uloakwukwo di iche iche. Nke a ga-eme ka ndu asụsụ ndi ahụ di ogologo. Ya bu na ọ bu asụsụ bu ndu mba. Ọ buru na asụsụ diri, mba nwe ya ga-adi; mana ọ buru na ọ nwuo, mba nwe ya ga-anwu.

N'otu aka ahụ, Basden (1921) mere nchọcha maka ndi Igbo n'ala Naijiria. Ọ chọputara na ndi Igbo bu ndi huru asụsụ Igbo na-anya ma na-asukwa ya oge niile. Ya bu na-echiche na nghota ndi Igbo na-agbado ukwu n'asụsụ ha. Nchọcha ya na-egosi onodu ndi Igbo n'oge obibia ndi ocha na Naijiria. Nchọcha ya bara uru nke ukwu n'oge a maka na o nyere aka meghee anya ndi Igbo iji ghota etu asụsụ Igbo si chekwaa ma na-eziputa ndu na njirimara ndi Igbo n'oge obibia ndi ocha na Naijiria. Nke a ga-eme ka ha makuo asụsụ Igbo nke oma ghara idi na-asu naanị asụsụ Bekee oge niile.

Ogbalu (1981), na nchọcha o mere maka ndu ndi Igbo, chọputara ma kowaputa na ndi Igbo nwere omenaala na njirimara ha di iche iche. Ihe ndi a na-aputakarị ihe n'asụsụ Igbo. Ọ na-akowa na ọ bu asụsụ Igbo ka ndi Igbo na-eji echekwawa omenaala na nkwenye ha di iche iche.

Ezebuilo (2020), site na nchọcha o mere n'amumamu asụsụ banyere etu omenaala si emetuta ntughari, ọ chọputara na omenaala na-emetuta ntughari n'uzo puru iche. Mgbe a na-enwe mkparita uka n'etiti mmadu abuo esighi n'otu omenaala, e ruo mgbe a ga-eme ntughari ihe ha na-ekwu n'otu asụsụ, onye na-eme ntughari ga-ebu omenaala nke obula n'uche iji nweta echiche dabara adaba maka okwu obula.

N'otu aka ahụ, Farb (1973) na-akowa na otu okwu nwere ike inwe echiche di iche iche site n'otu omenaala ruo n'ozo. Onye obula na-eme ntughari ga-ebu nke a n'obi. Ya bu na mgbe obula a na-eme ntughari, onye na-eme ntughari ga-ebu omenaala ndi nwe asụsụ ahụ n'obi iji nweta echiche dabara adaba. Nchọcha Farb na-akowa na asụsụ na-eziputa omenaala na njirimara mba di iche iche. Nke a mere otu okwu nwere ike iji nwee echiche di iche iche n'etiti asụsụ abuo nwere omenaala di iche iche. Ya bu onye obula na-eme ntughari ga-ebu nke a n'uche.

N'iga n'ihu, Pym (2010), n'aka nke ya na-akowa na ebe a ga-eme ntughari n'etiti asụsụ abuo nwere omenaala na njirimara di iche iche, onye na-eme ntughari ga-akwu n'etiti asụsụ mweputa na asụsụ nnabata, ma buru ndiche di n'omenaala asụsụ abuo ahụ n'obi iji hu na o nyere okwu obula echiche kwesiri ya na ntughari ahụ. Na nkowa Pym, mgbe a na-eme ntughari n'etiti osusu abuo nwere omenaala di iche iche, ihe a na-ele anya bu ndiche di n'etiti usoro obibi ndu ndi mmadu karja ndiche di n'etiti ihe e dere n'akwukwo. Ya bu na onye obula na-eme ntughari ga-agba mbo mata ihe di iche n'usoro obibi ndu mba abuo nwe asụsụ abuo ahụ.

Nchikọta Ntuleghari Agumagu

Na ntuleghari agumagu a, nwanchocha kowara ufodu okpurukpu okwu di n'isiokwu a na-edede maka ya. O lebakwara anya n'ihe ndi e derela n'ihe yitere isiokwu nchocha a. Mgbe e mechara ntuleghari agumagu, a chọputara na o nwebeghi onye derela banyere isiokwu nchocha a kpmokwem. Ọ bu n'ihhi nke a ka o ji di mkpa ka nwanchocha mere nchocha ya gawa n'ihu iji mechie oghere di n'etiti nchocha ndi mmadu merela na nke a na-eme ugbu a.

Ntucha Nchoputa

N'ebe a ka a tuchara ihe ndi putara ihe na nchocha a iji mee mkpebi ikpezazu. Ihe ndi e lebara anya ma tuchaa bu ndi a: Uzo di iche iche asusu Igbo si eziputa ndu na njirimara ndi Igbo. E lebakwara anya ma choputa ihe ndi na-ebute mkpobi ukwu nye uto na mgbasa asusu Igbo; choputakwa ihe ndi mmadu

merela n'oge gara aga na senturi nke iri abuo na otu iji kwado oganihu asusu Igbo. N'otu aka ahụ, e weputakwara ufođu ihe ndi a turu anya ga-enye aka iji mee ka asusu Igbo di elu.

Uzo di iche iche Asusu Igbo si eziputa ndu na njirimara ndi Igbo

Di ka o si di na mba di iche iche, asusu na-echekwaba ma na-eziputa omenaala na usoro obibi ndu ndi nwe ma na-asukwa asusu ahụ. Di ka o si metuta asusu Igbo, ndu na njirimara ndi Igbo na-aputa ihe site n'asusu Igbo. Nke a na-aputa ihe site n'uzo di iche iche. A bia n'omenaala Igbo, tupu ufođu emume puru iche adi ire, a ga-ejiriri asusu Igbo kwuo okwu e kwesiri ikwu n'emume ahụ. O buru na e jiri asusu ozo kwuo okwu ahụ, a mara na emume ahụ agaghị adi ire. A bia n'ihe di ka n'emume isu oji na iwa oji, a ga-agoriri ma waa oji ahụ n'asusu Igbo. O buru na e jiri asusu ozo waa oji ahụ, mara na emume oji ahụ agaghị adi ire. O bu nke a ka ndi Igbo ji asi na oji anaghị anu Bekee.

N'otu aka ahụ, a bia n'alumalu n'ala Igbo, mmanya na-ekwu okwu n'uzo di iche iche n'asusu Igbo. O bu naani ndi maara ihe omimi di n'asusu Igbo ga-aghota ihe mmanya obula na-akowa n'emume alu di.

Ndi Igbo kwenyere na uwa di uzo abuo. Uwa ndi mmadu na uwa ndi mmuo. Ka o sila di, e nwere mmekorita puru iche n'etiti ndi mmadu na ndi mmuo. Ya bu, na nkwenye ndi Igbo, ndu anaghị enwe njedewe; o bu mgbanwo ka a na-agbanwo ya. Mgbe mmadu bichaara ndu n'uwa a, o ga-agafe n'uwa ozo. Asusu ndi mmadu na ndi mmuo ji akparita uka di ka o si di na nkwenye ndi Igbo bu asusu Igbo. O bu ya kpatara na n'ekpemekpe odinaala ndi Igbo, o bu asusu Igbo ka e ji eme ihe obula. Ihe kpatara nke a bu na ndi ichie (ndi nna nna anyi ha) anaghị anu asusu ozo ma o bughị asusu Igbo. Nke a bu maka na ufođu n'ime ha alawala n'ala mmuo tupu ndi ocha wetara asusu Bekee abia n'ala Igbo. O bu nke a mere asusu Igbo jiri buru okaibe n'iziputa ndu na njirimara ndi Igbo.

N'iganihu, a bia n'amumamu asusu, asusu Igbo na-aputa ihe oge obula di ka ugo na-ebufe ndu na njirimara ndi Igbo. Nke a na-aputa ihe n'ogo utoasusu na ntughari. A bia n'ogo utoasusu, asusu Igbo na-egosiputa ndi Igbo di ka ndi asusu ha bu asusu uda. Nke a gosiri na asusu Igbo anaghị ezokpu uda obula ezokpu. Ya bu na a na-akpoputa okwu obula di ka e si dee ya. N'ih i nke a, asusu Igbo nwere mkpuredemede iri ato na isii; udaume na mgbochiume. A bia na mgbochiume, e nwere ndi gbara mkpi iji hu na e nwetara uda niile mmadu nwere ike imeputa. A bia n'usoro okwu, ndi Igbo na-ebuwe onwe uzo tupu ndi ozo. O dighi etu a n'asusu Bekee.

Atu:

Igbo: Mu na Okeke gara ahia.

Bekee: Okeke and I went to the market.

A bia na ntughari, isi n'asusu Igbo wefee okwu n'asusu ozo maobu isi n'asusu ozo wefee okwu n'asusu Igbo, asusu Igbo na-egosiputa ndu na njirimara ndi Igbo n'ogo di iche iche. O nwere ufođu okwu okpu Igbo nke metutara ndu na njirimara ndi Igbo, nke mputara ya n'asusu ozo agaghị adabacha kpomkwem n'ih i na okwu ahụ emetutaghị usoro obibi ndu ndi nwe asusu ahụ. Okwu ndi di ka: oda, ofo, ogirisi, odu wdg. bu okwu metutara usoro obibi ndu ndi Igbo. Itughari ha n'asusu ozo ga-ahiatu ahụ maka na ikekwe o buru na o dighi n'usoro obibi ndu ndi nwe asusu ahụ. Ya bu etu a ka o si di n'okwu ndi ozo metutara usoro obibi ndu ndi Igbo di ka iwu ulo, nri di iche iche, ejiji, alu di, wdg. Ya bu na nri ufođu ndi Igbo na-eri na-esite n'etu e si akwado ha nwee aha nke gbadoro ukwu na ndu na njirimara ndi Igbo. Nke a ga-eme ka inweta echiche okwu ahụ hia ahụ n'asusu ozo, maka na usoro obibi ndu ha na nke ndi Igbo abughị otu. Omumaatu nri ndi ahụ bu: aniga (nri e ji ede a kworo akwo mee), ukpu (ofe etinyeghi nnu) wdg.

Ihe Mkpobi Ukwu nye Uto na Mgbasa Asusu Igbo

Asusu Igbo nwere ihe di iche iche na-echere ya aka mgba dika o si metuta uto na mgbasa ya. Na mbu, ihe mkpobi ukwu mbu asusu Igbo nwere sitere n'ezinaulo di iche iche. A bia n'ufodu ezinaulo ndi Igbo, nne na nna anaghị asuru umu ha asusu Igbo. Nke a ga-eme ka umuaka di etu a ghara ima etu e si asu asusu Igbo. O buru na umuaka ahụ amutaghị asusu Igbo n'aka nne na nna ha, ihe o putara bu na imuta asusu Igbo ga-ahia ha ahụ. Nke a ga-emezi ka ha ghara iji asusu Igbo na-ekwu okwu. Mgbe o di etu a,

onụogugu ndị na-asụ asụsụ Igbo ana-epelata mpe. Mgbe ọ dị etu a, a mara na onwu asụsụ Igbo na-abia nso.

N'otu aka ahụ, otutu ndị nkuzi n'uloakwukwo di iche iche di n'ala Igbo na-amachi umuakwukwo isu asusu Igbo n'ogige uloakwukwo ha di iche iche. Nke a na-eme ka asusu Bekee na-adị umuakwukwo di etu a n'onu mgbe niile. Ya bu, mgbe nwata asughi asusu Igbo n'uloakwukwo, maka na ndi nkuzi machiri ya isu ya; o sukwaghi ya n'ulo, maka na nne na nna ya anaghi asuru ya asusu Igbo, keduzi ebe nwata di etu a ga-esi muta etu e si asu asusu Igbo? Onodu di etu a bu nnukwu aka mgba nyere uto na mgbasasusu Igbo.

N'iga n'ihu, otutu ndi mmadu na-esizi n'ime obodo na-akwafe n'obodo mepere emepe. Mgbe o di etu a, ihe ndi na-emejuputa obodo di etu a bu ndi si n'obodo di iche iche na-asu asusu di iche iche. Ihe o putara bu na ndi mmadu ga-achọ ka ha na-asu asusu Bekee iji mee ka e nwee mkparita uka ga-aga were were n'etiti ha na ndi si n'obodo di iche iche. Onodu di etu a na-abu ihe mmekpa ahụ nye asusu Igbo; maka na ndi na-asu ya ga-epe mpe. Ebe o di etu a, o gaghi enyecha oghere maka ezi uto na mgbasasusu Igbo.

Obibia ndi ocha n'ala Igbo sokwa n'otu ihe nsechigha azu nye uto na mgbasasusu Igbo. Ochichi ndi ocha mere ka asusu Bekee buru asusu e ji akuzi ihe n'uloakwukwo na Naijiria. Nke a bu iji mee ka e nwee nhatanha n'usoro agumakwukwo di oge ahụ, ebe o bu na ndi agburu di iche iche na Naijiria nwere asusu nke ha. Ebe o di etu a, o buzi naani asusu Bekee bu asusu izugbe ga-ejikota agburu obula. Ihe ozokwa bu iji kwalite asusu ndi ocha. Onodu a mere ka uche ndi mmadu di n'imuta asusu Bekee, nke bu asusu agumakwukwo a nabatara n'oge ahụ. Nke a meziri ka uchu ndi mmadu na-etinye n'imuta asusu Igbo laa. Ihe o putara bu na asusu Bekee na-emekpa asusu Igbo ahụ.

Ozokwa, agumakwukwo n'usoro Bekee di ugbo a enweghi oghere maka egwuregwu di ka egwu onwa, akuko ifo di iche iche di ka o si di n'usoro agumakwukwo odinaala. O bu n'uzo di etu a ka umuaka si amuta okwu okpu di iche iche ndi Igbo nwere. Onodu di etu a bu nsogbu nye uto na mgbasasusu Igbo.

N'otu aka ahụ, usoro obibi ndu ndi Igbo n'oge a mere ka ndi nne na nna ghara inwe ezigbo oghere maka ilekota umu ha anya. Udi oru ndi mmadu na-aru ugbo a na-eme ka ndi nne na nna hapu ulo ha n'ututu ma na-alota na mgbede. N'otu aka ahụ, umuaka na-aga akwukwo n'ututu na-alota na mgbede. Onodu di etu a na-eme ka a ghara inwe nnoko chapuru achapu n'etiti nne na nne na umuaka ha. Nke a na-eme ka a ghara inwe oghere zuru ezu maka nne na nna ikuziri umu ha asusu Igbo.

Ihe ndi E merela Iji kwalite Asusu Igbo n'ala Igbo nakwa n'Ebe ndi ozọ na Senturi nke Iri Abuo na Otu

Otutu ndi mmadu agbaala mbu n'oge di iche iche nakwa n'uzo di iche iche iji kwalite osusu Igbo n'ogo di elu. Ufodu gbara mbu n'aha otu, ebe ufodu gbara mbu di ka otu onye kwuro onwe ya. O bu mbu ndi a mere ka asusu Igbo ruo n'ebe o no taa. Ka o sila di, ihe a ga-eleba anya na ya n'ebe a bu mbu ndi a gbarala na senturi nke iri abuo na otu.

Na mbu, otu nwafu Igbo, Okankuzi Pita Ejiofo wubere nnukwu otu a kporo, "Otu Suvakwa Igbo", n'afu 2006. Otu a bu otu na-agba mmiri na obara n'uzo di iche iche iji hu na asusu Igbo nwetara oganihu. Okankuzi Ejiofo dere akwukwo di iche iche iji mee ka uche ndi Igbo loghachitakwa n'ebe asusu Igbo no.

Ozokwa, Goomenti Steeti Anambara nakwa ufodu steeti ndi ozọ di n'ala Igbo weputara otu ubochi n'izu ka o buru ubochi ndi Igbo. Ihe o putara bu na onye oru Bekee obula nakwa umuakwukwo niile ga-eke ekike ndi Igbo; ma na-asukwa asusu Igbo ubochi ndi ahụ. Nke a bu mbu a na-agba iji hu na uche ndi Igbo chighatakwa n'ebe asusu Igbo no.

A bia n'usoro agumakwukwo, ndi goomenti etiti Naijiria eweputara usoro agumakwukwo nke kwadoro ka e were asusu nne na-akuziri umuakwukwo no na ntoala agumakwukwo. Nke a bu iji hu na mmuta

banyere ha n'ime nke oma nakwa iji kwalite asusu agburu di iche iche di na Naijiria. N'uzo di etu a, asusu Igbo ga-enwe oghere maka uto na mgbasa ya.

Ihe ndi Di Mkpa ka E mee Iji Kwalite Onodu Asusu Igbo

Etu onodu asusu Igbo si di taa enyechaghi onu. O buru na a kwoghi ya bu mmiri mgbe o no n'ikiri ukwu, o nwere ike ruo n'ikpere. O nwere ufodu ihe di mkpa ka e mee iji hu na asusu Igbo gara n'ihu n'uto na mgbasa ya.

Na mbu, ikwalite asusu Igbo ga-ebidogodu n'ezinaulo di iche iche. Ndi Igbo niile ga-agba mbo na-asu asusu Igbo n'ezinaulo ha di iche iche. Nke a ga-eme ka umuaka Igbo muta asusu Igbo ma na-asukwa ya di ka asusu nne ha; maka na o bu onye obula zaa ama ya, obodo adi ocha.

Ozokwa, ndi na-ahazi agumakwukwo na steeti di iche iche di n'ala Igbo ga-agba mbo hazie usoro agumakwukwo n'uzo o ga-esi nye aka na nkwalite asusu Igbo. N'otu aka ahụ, goomenti steeti ga-agba mbo gbochie iwu obula ga-amachi nwataakwukwo isu asusu Igbo n'ogige uloakwukwo. Nke a ga-enye aka ka umuaka nwee ike isu asusu Igbo ebe obula ha nwetara onwe ha. O ga-emezi ka asusu Igbo na-eto ma na-agbasa ebe niile.

Ndi goomenti n'ogo di iche iche ga-agba mbo gbasoo usoro agumakwukwo nke goomenti etiti weputara; nke nyere oghere maka iji asusu nne kuziere umuakwukwo no na ntola agumakwukwo ihe n'uloakwukwo di iche iche. Nke a ga-enye aka mee ka umuaka di etu a nweta ezigbo ntola n'amumamu asusu Igbo n'uloakwukwo ha di iche iche.

N'otu aka ahụ, ndi nhazi agumakwukwo n'ogo obula ga-agba mbo webata ufodu ihe ndi di n'usoro agumakwukwo odinaala, ndi na-enye aka n'ikwalite asusu na omenala Igbo, n'usoro agumakwukwo nke oghara oheru a. Nke a ga-enye aka n'ikwalite asusu Igbo.

Ozokwa, ndi goomenti maobu ndi isi uloakwukwo di iche iche ga-agba mbo na-enye ihe nrite puru iche maka umuakwukwo ndi mekarichara nke oma n'asusu Igbo n'ogo agumakwukwo di iche iche. N'otu aka ahụ, e kwesikwara ka ha na-achikowa asommpi n'amumamu asusu Igbo n'ogo di iche iche. Ihe ndi a ga-enye aka mee ka umuaka tinye uchu n'imu asusu Igbo. Nke a ga-enyezi aka mee ka asusu Igbo too ma bawanye.

Ndi nne na nna ga-agbakwuazi mbo na-eweputa oghere maka ileru umu ha anya n'ezinaulo ha di iche iche. N'agbanyeghi etu oru ndi nne na nna na-aru si di, ha kwesiri idi na-eweputa oghere ha na umu ha ga-eji na-anokoo, na-akparita uka iji mara etu onodu ozuzu umuaka ahụ si di. O bu n'onodu di etu a ka ha ga-eji mata etu umu ha si eme n'ebe o si metuta amumamu asusu Igbo.

Nchikota

Na njedewe nchocha a isiokwu ya bu Asusu Igbo: Enyo ngosiputa ndu na njirimara ndi Igbo, nwanchocha mejuputara ebunobi ya nke bu igosiputa etu asusu Igbo si buru enyo nke na-egosiputa ndu na njirimara ndi Igbo. Nwanchocha tughariri agumagu di iche iche wee choputa na o nwebeghi ebe e mere nchocha di etu a na mbu.

Mgbe e mechaara nchocha, a choputara na asusu Igbo na-aru oru igosiputa ndu na njirimara ndi Igbo. Nchocha a gosiputara uzọ di iche iche asusu si aru udi oru di etu a. A choputakwara na e nwere ufodu ihe cheere uto na mgbasa asusu Igbo aka mgba; choputakwa ihe ndi madu merela n'oge gara aga na senturi nke iri abuo na otu a iji kwado oganihu asusu Igbo. N'ikpeazu, a choputakwuaziri na e nwere ihe ndi e nwere ike ime iji hu na asusu Igbo weere onodu di mma maka oganihu asusu na omenaala Igbo.

Mmechi

Nchocha a agbaala n'anwu etu asusu Igbo si buru enyo na-egosiputa ndu na njirimara ndi Igbo. O weputakwara ihe ndi na-esechigha asusu Igbo azu n'iga n'ihu, nakwa ihe ndi e nwere ike ime iji hu na

asụsụ Igbo gbagoro n'ogo di elu. A na-akpọzi ndi Igbo oku n'akuku ụwa niile ka ha gbaa mbo hu asụsụ Igbo n'anya, ma na-asukwa ya n'ebe obula ha nwetara onwe ha, maka na o bu n'asụsụ Igbo ka usoro obibi ndu ndi Igbo gbadoro ukwu. Ihe nke a putara bu na e wepu asụsụ Igbo, ndi Igbo agaghị enwe ebe mgbakwasa ukwu.

Edensibija:

- Alamu, C.& Ugwuoke, I. (2000). On endangered languages in Nigeria. *Journal of the linguistic Association of Nigeria*. Vol.7, pp.23-27
- Burke, P. (2020). *Identity*. In Kivisto, P. (ed). *The Cambridge Handbook of Social Theory: volume 2: Contemporary theories and Issues*. Cambridge University Press, Vol.2, pp.63-78.
- Cheek, J.M. (1989). "Identity orientation and self-interpretation", *Personality psychology: Recent trends and emerging directions*. New York: Springer.
- Eme, C.A. & Nkamigbo, L.C. (2009). "Naijiria: Asụsụ, omenala na mmepe obodo". *Akwukwo a guru na jonal mmuta Igbo*, vol.4, No.1
- Emenanjo, E. N. (1991). *Nchikota asụsụ na utoasụsụ Igbo izugbe*. Lagos: Longman Press.
- Emenanjo, E. N. (1998). Language endangerment, native speakers and language empowerment. *Paper presented at the maiden Workshop on endangered languages*. Yola, 21st July, 1998.
- Farb, P. (1937). *World play*. London: Jonathan Cape
- Hall, R. A. (1969). *Introductory linguistics*. Delhi: Motilal Banarsidas
- Nwadike, I. U. (2002). *Igbo language in education: A historical study*. Obosi: Pacific Correspondence College and Press.
- Nwokoye, N. A. (2023). Nchekwa akunauba Naijiria: Ala Igbo di ka ebe nlegara anya. 11th Chief Dr. F.C. Ogbalu memorial Lecture 2023, Nnamdi Azikiwe University, Awka
- Robins, R. H. (1985). *General linguistics—An introductory survey*. London: Longman.
- Ogbalu, F. CH. (1981). *Ndu ndi Igbo*. Onitsha: University Press Ltd.
- Ogbalu, F.C. (2006). *Omenala Igbo (The book of Igbo custom)*. Onitsha: University Publishing Company.
- Omega, C.(2005). The need for study and development of indigenous languages of Nigeria. In Ndimele, O (ed) *Globalozation and Study of Languages in Africa*. Port-Harcourt: Grand Orbit press. Pp.202-212
- Pym, A. (2010). *Exploring translation theories*. New York: Rotledge.
- Udechukwu, G. (2022). Nkwa ndi bu ndi Igbo. In Nnyigide, N, M, Isidienu, I.C. & Udechukwu, G. I (EDS). *Omumu Agumagu na Omenaala Igbo*. Okpuno: Fab Anne press, pp. 61-65
- Umezi, P.I. & Ibeh, F.U. (2020) Oji: Erii njiko asụsụ na omenaala Igbo. *Odibendi: A journal of Igbo Consciousness*. Vol.1, pp.209-215
- Umezi, P.I.(2021). Azumahia na Naijiria na onodu asụsụ Igbo na senturi nke iri abuo na otu. *Sapientia Global International Journal of Arts, Humanities & Developmental Studies*. (SGOJAHDS), Vol.4, No.2 June, 2021, Pp. 34-46.